Strategi

för användningen av kulturmiljövårdsanslaget i Örebro län 2008–2012

www.t.lst.se

Länsstyrelsen
Örebro län

Publ. nr 2008:43

© Länsstyrelsen i Örebro län 2008
Antagen av Landshövdingen 2008-11-25, beslut dnr: 4301-22724-2008
Text: Elisabeth Karlsson
Omslagsfoto: Länsstyrelsen i Örebro län (skylt vid Riseberga klosterruin, fönsterrenovering i Siggebohyttan, detaljbild från Gyttorps centrum och Lekebackens gravfält).

Innehållsförteckning

Inledning 5

Utgångspunkter 5

Ett län med många landskap 5

Kulturmiljövårdsanslaget 6

Vad får kulturmiljövårdsanslaget användas till? 6

Övergripande mål för kulturmiljövårdsanslaget 6

Problem med förordningen 7

Närliggande nationella och regionala strategier och program 7

Program för kulturmiljövård i Örebro län 8

Strategi för byggnadsminnen och byggnadsminnesförklaringar i Örebro län 8

Regional utvecklingsstrategi 2010- 8

Tillväxtprogrammet Strategi för regionens näringslivsutveckling 2009-2013 8

Regionalt program för regional konkurrenskraft och sysselsättning Östra Mellansverige 2007–2013 8

Genomförandestrategi för EU:s landsbygdsprogram 2007–2013 i Örebro län 8

Bidragets tidigare användning 10

Kulturmiljöanslagets användning i länet 1997–2005 10

Anslagets storlek och fördelning per ärendegrupp 10

Fördelning per ägarkategori och geografisk spridning 10

Vård 11

Informations- och tillgänglighetsinsatser samt andra större satsningar 11

Byggnader 11

Fornlämningar 12

Kulturlandskap 12

Slutsatser 12

Strategi för det fortsatta arbetet 13

Övergripande prioriteringar 13

Intresse och medansvar 13

Hållbar samhällsutveckling 13

Jämställdhet och mångfald 13

Medfinansiering 14

Regional utveckling 14

Regionalt prioriterade temaområden 15

BEBYGGELSE

Grundläggande för bidrag till bebyggelse 15

Vilka byggnadsvårdsåtgärder kan beviljas bidrag? 15

Byggnadsminnen och annan skyddad bebyggelse 16

Regionala byggnadsmaterial och byggnadstraditioner 16

Bebyggelse med anknytning till kulturhistoriskt värdefulla sjöar och vattendrag. 16

Hotad kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. 17

Industrisamhällets kulturarv 17

Underrepresenterad historia 17

Mindre engångsbelopp 17

Förväntade effekter av bidrag till byggnadsvård 18

LANDSKAP

Kulturreservat 19

Landsbygdens ekonomibyggnader. 19

Kulturlandskapsvård 19

Fornvård 19

Förväntade effekter av bidrag till landskapsvård 20

TILLGÄNGLIG KULTURMILJÖ

Kulturmiljöinformation 21

Fysisk tillgänglighet 21

Insatser i odlingslandskapet 21

Insatser i naturreservat 21

Olika gruppers kulturarv. 21

Förväntade effekter av bidrag till tillgänglig kulturmiljö 22

Sammanfattande lista prioriteringar 23

Inledning

Denna strategi är Länsstyrelsen i Örebro läns syn på arbetet med fördelningen av bidrag till kulturmiljövård i länet, med syfte att nå största möjliga effekt och nytta för kulturmiljön. Strategin redogör för hur Länsstyrelsen kommer arbeta med kulturmiljövårdsanslaget under de närmaste 5 åren, vilka prioriteringar som styr fördelningen av bidrag och vilka övergripande mål som finns uppsatta för verksamheten.

Dokumentet är främst tänkt att fungera som ett stöd för handläggning och planering av de kommande 5 årens bidragsfördelning. Men dokumentet är även tänkt att fungera som information om Länsstyrelsen i Örebro läns inriktning för kulturmiljövårdsanslaget till andra organisationer och aktörer. Strategin är uppdelad i tre delar, Utgångspunkter, Bidragets tidigare användning och Strategi för det fortsatta arbetet. I den första delen ges en översikt över de mål, strategier och juridiska styrdokument som ligger till grund för bidragets användning. I den andra delen ges en kortfattad tillbakablick över hur anslaget har använts under åren 1997-2005. Den tredje delen innehåller slutligen Länsstyrelsens prioriteringar för anlagets fördelning under de kommande 5 åren. Dessa prioriteringar är i sin tur uppdelade i först ett antal övergripande prioriteringar, som ska gälla all bidragsfördelning, samt ett antal regionalt prioriterade temaområden under rubrikerna Bebyggelse, Landskap och Tillgänglig kulturmiljö.

Utgångspunkter

Ett län med många landskap

Örebro läns långa historia och stora variation vad gäller landskapskaraktärer har resulterat i ett kulturlandskap som präglas av mångfald. Länets norra delar domineras av skogsbygd med en lång tradition av bergshantering. Här finns många fina exempel på bergslagens bebyggelsemiljöer, såsom bergsmansgårdar, kyrkor och industrimiljöer med ett stort tidsdjup. Förutom de påkostade bergsmansgårdarna präglas skogsbygdens bebyggelse i övrigt av ensamliggande smågårdar och torp. Här finns även en hel del lämningar efter tidigare bosättningar och markanvändning, ända från stenåldern och framåt med tyngdpunkt på de senaste århundradens gruvor, torp, och kolbottnar.

Andra karaktäristiska drag för länet är slättbygdens jordbrukslandskap som främst förekommer i länets mellersta del, med bland annat herrgårdslandskap, sjösänkningsjordar och ett stort, kuperat drumlinområde. Dessa trakter växte tidigt fram som centralbygder när landhöjningen fick vattnet att dra sig tillbaka. Förekomsten av fornlämningar av olika slag är därför rik i dessa trakter.

Välbevarade trästäder med traditionell, småskalig träbebyggelse är ett annat typiskt karaktärsdrag för länet med flera välbevarade exempel. Inom länet har även en lokal produktion av byggnadsmaterial haft en stor betydelse för både lokala och nationella byggnadstraditioner. Detta görs sig främst påmint i trakten kring Grythyttans skifferbrott, där skiffertak lagts på såväl uthus som bostadshus. Men länet har även försett landet med stora mängder marmor från glanshammarstrakten samt kalksten och produkter som lättbetong och mexisten från trakten kring Yxhult.

Genom sitt läge har länet i många avseenden fungerat som mötesplats. Här korsas flera viktiga vägar och här bröts under forntid och historisk tid traditioner och kulturer från öst, väst, söder och norr.

Länet består idag av 12 kommuner samt landskapen Närke, delar av Västmanland och mindre delar av Värmland och Västergötland samt slutligen en mycket liten del av Östergötland.

Kulturmiljövårdsanslaget

Anslaget Bidrag till kulturmiljövård, är ett statligt anslag som Riksantikvarieämbetet årligen fördelar till Länsstyrelserna, vilka i sin tur ger bidrag till olika objekt/projekt. Kulturmiljövårdsanslaget utgör kulturmiljövårdens viktigaste ekonomiska styrmedel för att bedriva ett effektivt kulturmiljöarbete och verka för att uppfylla de övergripande verksamhetsmålen för kulturmiljöområdet. Anslagets användning styrs främst utifrån förordningen (1993:379) om bidrag till kulturmiljövård, Riksantikvarieämbetets årliga fördelningsbeslut och regleringsbrev samt kulturmiljöområdets verksamhetsmål.

Vad får kulturmiljövårdsanslaget användas till?

Enligt bidragsförordningen får bidrag, i mån av tillgång på medel, ges till:

- Vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse.
- Vård av kulturlandskap och fornlämningar.
- Informationsinsatser i anslutning till kulturminnen och kulturmiljöer för att göra dessa tillgängliga för allmänheten och för att informera om dem.
- Bidrag till arkeologiska undersökningar vid bostadsbyggande och arkeologiska undersökningar vid mindre arbetsföretag samt kostnader för att ta till vara fornfynd enligt 2 kap 13 § KML.

Exempel på satsningar som dessutom särskilt pekats ut under senare år i Riksantikvarieämbetets regleringsbrev är:

- Insatser för att förbättra kvaliteten på och tillgängligheten till kunskapsunderlag som i första hand är avsedda att användas regionalt.
- Insatser för att förbättra kunskapen, tillgängligheten och dialogen kring storstädernas kulturmiljöer, satsningar på industrisamhällets kulturarv och det moderna samhällets kulturarv i övrigt.
- Insatser för att skydda kulturpräglade landskap som kulturreservat.

Övergripande mål för kulturmiljövårdsanslaget

Det övergripande målet med bidragsgivningen med kulturmiljövårdsanslaget som anges i Riksantikvarieämbetets regleringsbrev är att:

- Anslaget ska åstadkomma största möjliga effekt och nytta för kulturmiljön.

Användningen av anslaget ska även bidra till att uppfylla kulturmiljöområdets övergripande verksamhetsmål enligt kulturarvspropositionen (prop. 1998/99:114):

- Ett försvarat och bevarat kulturarv,
- Ett hållbart samhälle med goda och stimulerande miljöer med kulturmiljöarbetet som en drivande kraft i omställningen,
- Allas förståelse, delaktighet och ansvarstagande för den egna kulturmiljön,

- nationell och internationell solidaritet och respekt inför olika gruppers kulturarv.

Enligt propositionen bör ett effektivt kulturmiljöarbete bedrivas förebyggande genom att i god tid uppmärksamma och påtala hoten mot kulturmiljön och dess betydelse för skapandet av en lokal identitet. Samverkan med andra samhällssektorer är därför viktig liksom kunskapsuppbyggnad om kulturarvet.

Kulturmiljöarbete bör utgå från en helhetssyn på människan och hennes miljö. Till största delen handlar kulturmiljövårdens arbete om resurshushållning, då en stor del av verksamheten syftar till att ta tillvara och återanvända befintliga värden i miljön, så att de kan fungera även i samtiden.

Vårt kulturarv och våra kulturmiljöer är en angelägenhet för alla liksom ansvaret för dess vård. Kulturmiljön är en viktig resurs när det gäller att ge perspektiv på samhällsutvecklingen. Likaså är förståelsen för andra gruppers kulturarv, både inom och utom det egna landet, en viktig grund för tolerans.

Problem med förordningen

Sedan förordningens tillkomst har målen för kulturarvsarbetet vidgats liksom det arbete som bedrivs med kulturmiljövårdsanslaget. Samtidigt har anslagsramens storlek inte förändrats i den omfattning som krävs för att målen ska nås. Enligt Riksantikvarieämbetets rapport om anslagets användning åren 2000–2004 (Raä rapport 2005:2) låg anslagets 2004 på samma nivå som 1997 (med hänsyn till konsumentprisindex).

Inom kulturmiljöområdet finns många angelägna uppgifter, inte minst i och med det vidgade uppdraget. Det kan vara olika typer av kunskapsunderlag som behövs för att på bästa sätt prioritera och styra bidragsgivningen. Det kan också vara information av mer generellt slag liksom metodutveckling och uppföljning av anslagets användning. På grund av bidragsförordningens nuvarande utformning saknas dock möjligheter till finansiering av många av dessa uppgifter. Inte heller ryms de annat än i mycket liten mån inom Länsstyrelsens egna ramanslag.

Ett annat problemområde är avsaknaden av möjligheten att villkora en långsiktig förvaltning eller skydd av bidragsmiljön i bidragsbeslutet. Skrivningen i 3 § om att bidrag får lämnas bara om det kan antas att bebyggelsen kommer att bevaras för framtiden medför i realiteten inget egentligt uppföljningsbart krav. Byte av fastighetsägare m m kan medföra att fördelade bidragsmedel helt eller delvis går förlorade på grund av förfall eller olika former av förvanskning.

Slutligen är formuleringen i 5 § svår att definiera, där bidrag inte får lämnas om åtgärderna ökar bruksvärdet. Det är högst oklart vad denna höjning av bruksvärdet medför i praktiken, eftersom varje åtgärd som utförs på en byggnad i någon mån medför en höjning av bruksvärdet.

Närliggande nationella och regionala strategier och program

Det finns flera andra program och strategier som är av betydelse för kulturmiljövårdsanslagets användning i Örebro län. En kort sammanfattning av dessa följer nedan.

Program för kulturmiljövård i Örebro län

Länsstyrelsens kulturmiljöprogram består av tre delar. Den första delen ger en bred bakgrund till vår kulturhistoria, hur forntid, jorden, berget, skogen och vattnet format vårt landskap och det samhälle vi lever i. Del två redogör för hur jordbruket utvecklats i länet samt delar in länet i regioner som präglats av olika odlingsmetoder. I den tredje och sista delen beskrivs Länsstyrelsens uppdrag och prioriterade arbetsuppgifter inom kulturmiljövården. (Lst rapport 2002:21/22/23)

Strategi för byggnadsminnen och byggnadsminnesförklaringar i Örebro län

Örebro län har idag relativt få byggnadsminnen jämfört med andra län. Det är Länsstyrelsens ambition att genom fortsatta byggnadsminnesförklaringar skydda de miljöer bland länets byggda kulturarv som är av nationellt värde och som speglar länets historia. Strategidokumentet ger dels en översiktlig bild av länets befintliga byggnadsminnen år 2007, vilka kulturmiljökategorier de representerar och samt deras fördelning i länet, dels en beskrivning av Länsstyrelsens fortsatta arbete med byggnadsminnen och byggnadsminnesförklaringar.

Regional utvecklingsstrategi 2010-

Regionförbundet i Örebro län arbetar för närvarande med en regional utvecklingsstrategi som ska innehålla en vision för regionen, mål och handlingskraftiga verktyg inför framtidens utmaningar. Arbetet med strategin beräknas vara klart 2010

Tillväxtprogrammet Strategi för regionens näringslivsutveckling 2009-2013

Regionförbundet i Örebro har tagit fram ett nytt tillväxtprogram med syfte att verka för tillväxt och konkurrenskraft i Örebroregionens näringsliv. Programmet är i skrivande stund ute på remiss.

Regionalt program för regional konkurrenskraft och sysselsättning Östra Mellansverige 2007–2013

Det regionala strukturfondsprogrammet för Östra Mellansverige omfattar länen Södermanland, Uppsala, Västmanland, Örebro och Östergötland och är EU:s nya målprogram ”Regional konkurrenskraft och sysselsättning”. Programmet ska medverka till att utveckla Östra Mellansverige till en region med positiv inställning till företagande och som präglas av hög nationell och internationell konkurrenskraft. I programmet lyfts tre insatsområden fram:

- Innovativa miljöer
- Entreprenörskap
- Tillgänglighet

Programmets mål är att skapa nya företag och nya arbetstillfällen för att bibehålla och utveckla konkurrenskraften i regionen. Därför kommer större delen av resurserna styras till insatser med tydlig näringslivs- och tillväxtinriktning.

Genomförandestrategi för EU:s landsbygdsprogram 2007–2013 i Örebro län

Varje medlemsstat inom EU har ett landsbygdsprogram för åren 2007–2013 för de pengar som fördelas till olika stöd som ska befrämja utvecklingen på landsbygden.

Programmet är administrativt uppdelat i tre s k axlar, vilka avspeglas i länsstrategins tre övergripande mål:

- Konkurrenskraftiga företag på landsbygden
- God miljö och ett välhävdat landskap på landsbygden
- En god livskvalitet på landsbygden

De beviljade stöden ska dessutom bidra till att de regionala miljömålen nås samt verka för ökad jämställdhet och ökad integration. Det finns två typer att söka: Företagsstöd och Projektstöd. En del av pengarna fördelas även lokalt genom den s k Leadermetoden.

I strategin lyfts ett antal fokusområden fram, vilka ska ligga till grund för prioritering av länets satsningar. Dessa rör områden som Konkurrenskraftiga företag, Mat, måltid och upplevelser, Landsbygdsturism, Tjänsteföretag på landsbygden, Välhävdade betesmarker m m. En viktig del av strategin är precis som i tidigare kompetensutvecklingen inom ett antal områden. Mest intressant utifrån en kulturmiljöaspekt är området Förbättringar av miljö, djurmiljö och landskap i jordbruket, inom vilken fältvandringar och kurser kan anordnas för att öka kunskapen och intresset för vård av kulturmiljövärden i odlingslandskapet.

En ny åtgärd inom Landsbygdsprogrammet är miljöinvesteringar samt regionala miljöersättningar under Utvald miljö. Här finns t ex möjlighet att söka bidrag till restaurering av överloppsbyggnader i odlingslandskapet, restaurering av ängs- och betesmarker, restaurering av stenmurar m m .

Nytt för denna period är även att många av stöden inte längre riktar sig enbart till lantbrukare utan till landsbygden som helhet.

Nastastenen. Foto: Mats Grimfoot

Bidragets tidigare användning

Kulturmiljövårdsanslagets användning i länet 1997–2005

För att få en överblick av hur anslaget har använts har statistik tagits fram ur Riksantikvarieämbetets redovisningssystem BEA. Statistikuttaget har omfattat perioden 1997–2005. Ifyllnadsgraden av de olika kategorierna har varierat, vilket medfört att vissa frågeställningar inte kunnat bearbetas samt att redovisade siffror inte kan anses vara fullständigt exakta. Man bör även ha i minnet att instruktionerna för anslaget varierat under perioden liksom information i regleringsbrev m m. Statistiken baseras på utbetalt belopp.

Anslagets storlek och fördelning per ärendegrupp

Under perioden 1997–2005 har totalt ca 84,7 mkr från kulturmiljövårdsanslaget fördelats till länet. Av dessa har 61,9 mkr gått till ärendegruppen byggnadsvård, 13,3 mkr till fornvård, 6,2 mkr till arkeologi samt 3,3 mkr till kulturlandskapsvård.

Kulturmiljövårdens uppdrag har under perioden vidgats och i allt högre grad kommit att handla om olika arbetssätt för att påverka attityder och förhållningssätt till ett varsamt nyttjande av kulturarvet. Detta arbetssätt förväntas bidra till omställningen mot ett hållbart samhälle likväl som ett ökat engagemang och ansvarstagande för kulturmiljöfrågor bland olika aktörer. Eftersom byggnadsvården utgör den största andelen av anslagets användning är en självklar följd att fördelningen till detta område minskat markant under perioden. Det som däremot har ökat under perioden är andelen medel som fördelats till fornvården samt kulturlandskapsvården. Andelen av anslaget som gått till arkeologin har varierat under perioden men utan någon tydlig tendens.

De flesta bidragen återfinns inom intervallet 0–50 000 kr men dessa bidrag utgör å andra sidan tillsammans bara en liten del av den totala summan utbetalda medel. De riktigt stora bidragen, på 500 000 kr eller mer utgör omvänt en mindre del av bidragen men omfattar drygt en fjärdedel av de utbetalda medlen.

Fördelning per ägarkategori och geografisk spridning

Flest bidrag har gått till enskilda personer tätt följt av privata företag/privata ekonomiska föreningar och privata organisationer/ideella föreningar. Sett till andelen av utbetalda medel är det istället kommunerna som intar en dominerande förstaplats. Detta hänger till stor del samman med den omfattande restaureringen av Gyttorps centrum 1997, då drygt 5 mkr utbetalades till Nora kommun.

När det gäller fördelningen geografiskt i länet har Örebro och Nora kommuner tillsammans tagit emot mer än hälften av alla utbetalda medel under perioden, Nora nästan två femtedelar av anslaget och Örebro en femtedel. Tittar vi istället på antal bidragsobjekt per kommun dominerar fortfarande Nora och Örebro kommuner men i omvänd ordning, då knappt två femtedelar av bidragen gått till Örebro och en femtedel till Nora. Lindesberg hamnar i båda fallen på en tredjeplats med en ungefär en tiondel av anslaget/bidragen, medan Degerfors, Hallsberg, Hällefors Karlskoga, Kumla och Laxå kommuner tillsammans delar på en knapp sjundedel av anslaget.

Vård

Under perioden har 70,8 mkr fördelats till rena vårdåtgärder, vilket utgör fyra femtedelar av kulturmiljövårdsanslaget totalt. Andelen som gått till rena vårdåtgärder har dock minskat påtagligt under perioden och då i huvudsak inom byggnadsvården, där vårdåtgärderna mer än halverats under perioden. Vårdåtgärderna till fornlämningar har varit relativt konstant under perioden medan vårdåtgärderna inom kulturlandskapsvården ökat något.

När det gäller kulturlandskapsvården är bilden aningen komplicerad eftersom länets första kulturreservat bildats under perioden. Således står reservatsbildningen för en stor del av ämnesgruppens ökade fördelning under denna tid.

Informations- och tillgänglighetsinsatser samt andra större satsningar

I och med kulturmiljövårdens vidgade uppdrag har alltmer av anslaget förmedlats till informations- och tillgänglighetsinsatser samt större satsningar av olika slag. Den största ökningen återfinns inom byggnadsvården, där insatserna bl a bestått av byggnadsvårdsinformation, kulturmiljövårdsprogram, byggnadasvårdsläger m m. Under periodens senare del har flera större satsningar påbörjats och genomförts, t ex projekten *Skiffer i modernismens bebyggelse, Pizzerior och paraboler* samt *Y som i Yxhult.*

Inom fornvården märks bland annat det fleråriga informationsprojekt för skyltning av forn- och kulturmiljöer, ”Värt att veta”, som påbörjades under 2005. Inom kulturlandskapsvården har det handlat om allt ifrån skyltning av kulturmiljöer till större kunskapsuppbyggande sammanställningar, som Ulf Janssons *Örebro län – ett län med många landskap* (lst rapport 2002:22).

I och med att allt fler av länets vårdade fornlämningar och andra kulturmiljöer börjar förses med skyltar inom informationsprojektet ”Värt att veta” ökar även behovet av att dessa miljöer tillgängliggörs även ur andra aspekter, som t ex parkeringsplatser.

Byggnader

Större delen av bidragen till bebyggelse har gått till ren byggnadsvård även om andelen minskat markant under perioden som nämnts ovan. Ser vi till hur medlen fördelats mellan huvudgrupperna har störst andel, hela två femtedelar av medlen gått till *Hantverk, manufaktur och industri.* Detta avspeglar det faktum att många industrimiljöer utgörs av komplexa miljöer med ofta stora och kostnadskrävande vårdbehov. En fjärdedel av medlen till bebyggelse har gått till *Bostadsbebyggelse*, följt av *Jordbruk* med en dryg tiondel av medlen. Övriga huvudgrupper ryms inom den kvarvarande femtedelen av medlen till bebyggelse.

Gruppen *Bebyggelse* är dock något svår att placera eftersom dessa olika byggnader i sin tur representerar olika huvudgrupper. Att tyngdpunkten i fördelningen ligger på hantverks-/industrimiljöer och jordbruksmiljöer avspeglar på ett tydligt sätt de två viktigaste näringsgrenarna under de senaste 400-åren av länets historia, nämligen bergslag- och bondebygd. Grupper som däremot möjligen borde vara större är *Folkrörelser och föreningsliv* samt *Religionsutövning*, med tanke på både folkrörelsernas och frikyrkornas betydelse för länets kulturhistoria.

Ungefär hälften av de utbetalade medlen till byggnadsvård har gått till bebyggelse med skydd av någon form, eftersom en byggnad kan omfattas av flera skydd är det svårt att ange några exakta siffror. Ungefär en tiondel av medlen till ärendegruppen

byggnadsvård har gått till byggnadsminnen, ytterligare lite drygt en tiondel till byggnader där fråga är väckt. Under perioden har dock antalet byggnadsminnen mer än fyrdubblats, varmed bidragsmedlen till denna kategori med största sannolikhet kommer öka markant framöver.

Fornlämningar

Den övervägande andelen av fornvårdsmedlen, har gått till vård av fornlämningar och ruiner. En stor del av dessa utgörs av vård enligt Länsstyrelsens fornvårdsprogram. Den enskilt största bidragsposten utgörs av Riseberga klosterruin, där omfattande restaureringsarbeten pågått under periodens tre sista år.

Endast en mycket liten del av fornvårdsmedlen har under perioden gått till informations- och tillgänglighetsinsatser. En markant ökning sker dock under periodens sista år, då det ovan nämnda, fleråriga informationsprojektet ”Värt att veta” startade.

Kulturlandskap

En stor del av medlen till ärendegruppen kulturlandskapsvård har som tidigare nämnts gått till kulturreservatet Gamla Pershyttans bergsmansby, som invigdes år 2005. Nästan två femtedelar av kulturlandskapsmedlen har gått till själva bildandet av reservatet.

Drygt två femtedelar av medlen till ärendegruppen kulturlandskapsvård har gått till vårdåtgärder, varav den större delen gått till vård inom kulturreservatet Pershyttan.

Knappt en femtedel av medlen har gått till informations- och tillgänglighetsinsatser som nämnts ovan. Förutom medlen som gått till kulturreservatet har endast några få procent av kulturlandskapsmedlen gått till skyddade miljöer, i form av naturreservat eller fornlämningar.

Slutsatser

Under perioden har kulturmiljövårdens mål och arbetssätt vidgats i hög grad, dock utan att anslagets storlek har ökat. Detta har i huvudsak resulterat i att allt mindre andel av anslaget går till ren byggnadsvård. I och med det ökade antalet byggnadsminnen och instiftande av kulturreservat, låses allt mer av byggnadsvårdsmedlen upp till dessa, enligt bidragsförordningen, prioriterade miljöer. Detta minskar utrymmet för satsningar liknande det ”uppmuntringsbidrag” till ekonomibyggnader som genomförts i länet under 2006–2007. Där varje enskilt bidragsobjekt inte nödvändigtvis har ett högt kulturhistoriskt egenvärde men ingår som en del av en värdefull helhetsmiljö. Det huvudsakliga syftet har är istället att väcka intresse för bevarande samt att sprida kunskaper om byggnadsvård, markvård m m.

De medel som gått till kulturlandskapsvård under perioden har utgjort en mycket liten andel av det totala kulturmiljövårdsanslaget (endast ca 4 %). Länsstyrelsen anser det därför av stor vikt att andelen bidrag till insatser i länets kulturlandskap ökar framöver. Då antalet bidragsansökningar hittills varit få inom ärendegruppen, krävs sannolikt olika former av informationsinsatser för att öka intresset och kunskapen om möjligheten till stöd.

Strategi för det fortsatta arbetet

Övergripande prioriteringar

Under nedanstående rubriker presenteras Örebro läns övergripande prioriteringar gällande all bidragsfördelning av anslaget Bidrag till kulturmiljövård.

Intresse och medansvar

Det största ansvaret för att de kulturhistoriska värdena bevaras ligger hos fastighetsägare och brukaren. Det är därför viktigt att anslaget inte medverkar till att fastighetsägare/brukare upplever att detta ansvar tas över av staten. För att bidraget ska ge största kulturmiljönytta är det viktigt att bidragen prioriteras till de fastighetsägare/förvaltare som visar tydligt intresse för fortsatt brukande och bevarande. Likaså bör insatser prioriteras som ger människor möjlighet att ta aktiv del i brukande och bevarande av kulturmiljöer.

Hållbar samhällsutveckling

Riksdagen har antagit miljömål inom 16 områden med det övergripande målet att vi ska kunna lämna över ett ekologiskt hållbart samhälle till nästa generation, där de största miljöproblemen är lösta. Förutom att främja människors hälsa, biologisk mångfald, ett långsiktigt produktivt ekosystem och en god hushållning med naturresurserna ska även kulturmiljön och de kulturhistoriska värdena tas tillvara. Länsstyrelsen i Örebro län beslutade 2005 om ett antal regionala delmål, varav flera med tydlig bäring på kulturmiljön. Arbetet med kulturmiljövärdena inom miljömålsarbetet går över gränserna mellan miljömålen. De mål där kulturmiljövårdsanslaget kan bidra till måluppfyllelsen, t ex genom vård av odlingslandskapets bebyggelse, information om kulturlämningar i skogen, hävd av odlingslandskapet, utgörs främst av:

- Ett rikt odlingslandskap
- En god bebyggd miljö
- Levande skogar
- Levande sjöar och vattendrag
- Myllrande våtmarker
- Ett rikt växt- och djurliv (nytt mål från 2006)

Länsstyrelsens uppföljning av de regionala miljömålen (lst publ.nr. 2006:28) visar att det fortfarande är långt kvar innan flertalet av de mål som tydligt berör kulturmiljön kan uppnås. De resurser som finns tillgängliga idag räcker i många fall inte långt för att vi ska kunna uppnå de uppsatta målen. Inte minst för att vi i hög grad saknar kunskapsunderlag för att kunna identifiera, skydda och ta tillvara de kulturvärden som anges i målen. *Länsstyrelsen bör prioritera insatser som medverkar till att miljömålen uppnås.*

Jämställdhet och mångfald

En grundläggande förutsättning för ett demokratiskt samhälle är att alla människor, oavsett kön, etnicitet, social bakgrund eller annat, ska ha samma rättigheter. Lika viktigt är att alla människor ska kunna identifiera sig med, förstå och ta del av de kulturmiljöer som lyfts fram och bevaras i samhället. Kulturmiljövården har både

särskilda förutsättningar och ansvar när det gäller att belysa sammanhang i samhällets utveckling och därmed bidra till utvecklingen av ett hållbart mångkulturellt och jämställt samhälle. Delaktighet likväl som ett demokratiskt och reflekterande förhållningssätt är nödvändiga ingredienser i detta arbete, eftersom alla utpekanden och synliggörande av vissa berättelser ofta i någon grad innebär osynliggörande av andra.

Kvinnor har under lång tid varit begränsade till en mindre sfär, både i samhället och i hemmet. Detta har medfört att de tydliga spåren efter kvinnornas liv och arbete ofta är svåra att upptäcka. *Länsstyrelsen ska i sitt arbetemed kulturmiljövårdsanslaget utgå från ett jämställdhetsperspektiv och så långt möjligt belysa både kvinnor och mäns delaktighet i skapandet av kulturmiljöer.*

Sverige har alltid varit ett mångkulturellt samhälle. Precis som när det gäller kvinnornas historia har många andra gruppers spår, ofta minoritetsgrupper, varit mer eller mindre osynlig genom historien. Kulturmiljövården har här en viktig roll att fylla genom att sätta in samtiden i ett historiskt sammanhang och tydiggöra de olika berättelser och tolkningar som finns av vår historia. *Länsstyrelsen ska i sitt arbete med kulturmiljövårdsanslaget utgå från ett mångfaldsperspektiv och så långt möjligt belysa hur olika grupper har bidragit till att skapa länets kulturmiljöer.*

Länsstyrelsen ska vid bidragsprioriteringen reflektera över:

- vilken/vilkas historia bevaras?
- för vem/vilka berättar vi?
- för vem/vilka är kulturmiljöerna tillgängliga?

Medfinansiering

För att kulturmiljövårdsanslaget ska göra störst nytta ska i möjligaste mån projekt prioriteras med medfinansiering från andra medel än bidragsmedel från kulturmiljövårdsanslaget. I dagsläget har tyvärr de flesta av länets kommuner en mycket trängd ekonomisk situation vilket gör möjligheterna till kommunal medfinansiering relativt små. När det gäller medfinansiering från regionalekonomiska medel och EU:s strukturfondsmedel försvåras dessa av de högt ställda kraven på snabba effekter i form av långsiktiga arbetstillfällen och nya företag.

Länsstyrelsen ser dock goda möjligheter till samfinansiering med stöd inom EU:s Landsbygdsprogram i åtgärder rörande kulturlandskapet; visserligen tämligen små projekt, men viktiga från kulturmiljösynpunkt.

Möjligheten till medfinansiering med olika arbetsmarknadspolitiska åtgärden har minska genom åren.

Regional utveckling

Länets kulturmiljöer är en resurs som om den används rätt kan bidra till en positiv utveckling av regionen och skapa sysselsättning. Utvecklingen kring mat och upplevelser i Grythyttan är ett gott exempel på detta. En god livsmiljö är en viktig förutsättning för människors välbefinnande. En bevarad och brukad kulturmiljö är en lika viktig förutsättning för detta som boendemiljön, tillgången på arbete och kommunikationer. En god livsmiljö bidrar till ökad attraktivitet för boende såväl som för turism och etablering av nya företag. *Länsstyrelsen ska vid bidragsfördelningen av kulturmiljövårdsanslaget prioritera insatser som bidrar till en god livsmiljö och en positiv regional utveckling.*

Regionalt prioriterade temaområden

Nedan redovisas prioriterade insatser i länet under tre temaområden: Bebyggelse, Landskap och Tillgänglig kulturmiljö. Kulturmiljön är en sammansatt helhet, vilket medför att uppdelningen i temaområdena nedan bitvis överlappar varandra.

BEBYGGELSE

Grundläggande för bidrag till bebyggelse

Bidrag till byggnadsvård får lämnas till kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Förutom det kulturhistoriska värdet beaktas även flera andra aspekter. En av dessa är om byggnaden/miljön är representativ för länet. En byggnad kan dock ha högt kulturhistoriskt värde utan att vara typiskt för länet. Andra viktiga aspekter är byggnadens/miljöns tillgänglighet och framtida förutsättningar. Med det menas i hur stor utsträckning allmänheten kan ta del av byggnaden/miljön samt om den är hotad eller om det kan antas att den kommer att bevaras för framtiden. Även om en byggnad har mycket höga kulturhistoriska värden kan en insats bedömas vara meningslös på grund av dess dåliga framtida förutsättningar, exempelvis på grund av en ovarsam fastighetsägare eller om byggnaden saknar skydd.

Vilka byggnadsvårdsåtgärder kan beviljas bidrag?

Bidrag till byggnadsvård kan sökas för kulturhistoriskt motiverade överkostnader. Med det menas kostnader för arbeten som blir extra dyra på grund av kulturhistorisk hänsyn, exempelvis:

- medverkan av antikvarisk sakkunnig
- krav på material, ytbehandling eller ursprunglig teknik
- bevarande av byggnadsdelar som saknar funktion
- åtgärder på byggnader som saknar funktion (överloppsbyggnader)

Den antikvariska merkostnaden består vanligen av mellanskillnaden mellan ett kulturhistoriskt anpassat alternativ och ett standardutförande av idag. Bidrag beviljas däremot normalt inte till följande:

- Åtgärder som kan räknas som normalt underhåll, såvida inte åtgärderna avsevärt fördyras på grund av särskilda krav på material och teknik.
- Interiöra åtgärder om inte byggnader är byggnadsminnen/byggnadsminnesklass. Offentliga trapphus, industrihistoriska anläggningar eller överloppsbyggnader av museal karaktär är exempel på avvikelser från denna regel.
- Rekonstruktioner och återställanden till äldre eller ursprungliga utseenden.
- Installationsarbeten som el, värmeanläggningar eller vvs.
- Standardförbättrande åtgärder som avsevärt ökar fastighetsvärdet.
- Åtgärder på byggnader som har flyttats under senare tid.
- Flytt av byggnad, eftersom byggnaden då tappar kontakten med sitt kulturhistoriska sammanhang.

Eftersom medlen till byggnadsvård är begränsade gör länsstyrelsen alltid en prioritering av åtgärdernas kulturmiljönytta. Exempel beviljas endast undantagsvis bidrag till omläggning av lertegeltak liksom borttagning av felaktig färg inför målning med linoljefärg. Likaså råder en stor restriktivitet av bidrag till bostadsbebyggelse. Framförallt när det gäller bostadshus i attraktiva lägen. Detta eftersom fastighetsäga-

ren kan anses ha ett stort egenintresse i åtgärderna samt att de flesta åtgärder normalt medför en motsvarande höjning av byggnadens marknadsvärde.

Byggnadsminnen och annan skyddad bebyggelse

Länets byggnadsminnen är de byggnader i länet och bebyggelsemiljöer som har bedömts inneha de högsta kulturhistoriska värdena och ska bevaras för framtiden enligt 3 kapitlet Lagen (1988:950) om kulturminnen m m. Sedan 1997 har antalet byggnadsminnen mer än fyrdubblats och omfattade i oktober 2007 46 stycken. Länsstyrelsens arbete med byggnadsminnen beskrivs utförligare i länets strategi för byggnadsminnesförklaringar. Förutom olika vårdinsatser finns även behov av informationsinsatser av olika slag, exempelvis genom en informationsskrift/bok samt information på Länsstyrelsens hemsida på Internet.

I arbetet med skydd av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse är byggnadsvårdsbidraget ett värdefullt verktyg. Det kan exempelvis användas som ett effektivt ”smörjmedel” i förhandlingar kring byggnadsminnesförklaringar. När bidrag lämnas till byggnader och anläggningar av byggnadsminnesklass anges rutinmässigt som villkor i beslutet att ägarna inte motsätter sig en byggnadsminnesförklaring. Trots detta villkor så har det ofta visat sig komplicerat att driva processen med byggnadsminnesförklaring sedan bidrag lämnats. Bidrag ska därför inte lämnas till ett objekt av byggnadsminnesklass förrän ägaren formellt accepterat en byggnadsminnesförklaring med tillhörande skyddsbestämmelser.

Till den skyddade bebyggelsen hör även de byggnader och bebyggelsemiljöer som skyddats genom kommunernas detaljplaner och områdesbestämmelser. Hit räknar Länsstyrelsen även andra miljöer som har utpekats för sina höga kulturmiljövärden, t ex områden av riksintresse för kulturmiljövården och kommunala kulturmiljöprogram.

Byggnadsminnen ska liksom annan skyddad bebyggelse prioriteras i första hand i bidragsfördelningen enligt bidragsförordningen. Den anslagsnivå som fördelats under senare år har, i kombination med kulturmiljövårdens vidgade uppdrag, inte svarat upp till de årliga behoven. I bidragsfördelningen till byggnadsminnen kommer Länsstyrelsen första hand att prioritera åtgärder efter behov och hotbild.

Regionala byggnadsmaterial och byggnadstraditioner

Inom länet har det funnits flera stora leverantörer av byggnadsmaterial, bl a skifferprodukter från Grythyttan, marmor från Ekeberg, kalksten, Mexisten och Ytong från Yxhult-Hällabrottet. Av dessa är kanske skiffer, som lokalt i trakten kring Grythyttan utgör ett värdefullt karaktärsdrag på många äldre byggnader, det material som i första hand bör prioriteras. Likaså bör kulturhistoriskt värdefulla byggnader, som utgör tydliga exempel på lokala byggnadstraditioner, prioriteras. Dessa prioriteringar försvåras dock tyvärr av ett bristande kunskapsunderlag.
Samverkansprojekts samt informationsinsatser av olika slag som förmerar bidragsinsatserna är i detta sammanhang extra eftersträvansvärda.

Bebyggelse med anknytning till kulturhistoriskt värdefulla sjöar och vattendrag

Bebyggelse i anslutning till sjöar och vattendrag berättar om vattnets betydelse för fiske, kommunikation, handel, industrialisering m m. Länsstyrelsen har valt ut 17

särskilt kulturhistoriskt värdefulla vattenmiljöer i Örebro län. De kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsemiljöerna i dessa miljöer ska prioriteras.

Hotad kulturhistoriskt värdefull bebyggelse

Med hotad bebyggelse menas byggnadskategorier eller byggnadsskick som av olika anledningar håller på att försvinna. Det kan exempelvis vara byggnader från 1700-talet eller tidigare, överloppsbyggnader som småindustrier, gårdshus m m. Det får dock inte röra sig om ett så allvarligt hot att förutsättningarna för ett framtida bevarande är dåliga, varmed risken är stor att insatsen blir meningslös.

Industrisamhällets kulturarv

Bergslagen är kanske det tydligast definierade temat i länets kulturmiljöprofil. Området speglar tydligt att industriell verksamhet pågått under lång tid. Till industrimiljöerna hör allt från kolartorp, bergsmansgårdar och gruvsamhällen till kalkugnar, masugnar och järnbruk. De mer moderna miljöerna är ofta stora och svårhanterade ur ett vård- och bevarandeperspektiv. Då enbart ett fåtal större objekt kan räddas med hjälp av kulturanslagets medel är det extra viktigt att urvalet av dessa miljöer som beviljas bidrag sker med noggrann prioritering.

Två av länets stora industrimiljöer är långsiktigt skyddade som kulturreservat (Pershyttan) respektive byggnadsminne (Stripa gruva). Under 2007 pågår två större satsningar med anknytning till industrimiljöer inom Riksantikvarieämbetets satsning Det moderna samhällets kulturarv, nämligen: Y som i Yxhult, ett dokumentations- och informationsprojekt kring industrimiljöerna i Yxhult och Hällabrottet samt projektet Moderna byggmaterial, ett projekt om restaureringsmetoder för byggnader uppförda med moderna byggnadsmaterial.

Under 2007 startade en satsning för att samverka kring kulturarv och turism i Bergslagen. Satsningen genomförs i samarbete med Länsstyrelserna i Dalarnas, Gävleborgs, Värmlands och Västmanlands län samt Intresseföreningen Bergslaget (kommuner och landsting i Bergslagen), Riksantikvarieämbetet och KTH (Kungliga tekniska högskolan). Syftet är att utveckla och stärka 14 Bergshistoriska centrum som samarbetar i nätverk. I Örebro finns tre sådana centrum, Pershyttans bergsmansby, Stripa gruva och Degerfors brukssamhälle.

Förutom kulturreservatet Gamla Pershyttans bergsmansby kommer följande större industrimiljöer att prioriteras i första hand:

- Stripa gruva
- Yxhult - Hällabrottet

Underrepresenterad historia

Underrepresenterade gruppers kulturmiljöer (etniska minoriteter, kvinnor, barn, personer med funktionsnedsättning etc) är ett område som hittills inte tagit någon större plats i bidragsgivningen. Bebyggelse som kan utgöra utgångspunkt för att berätta om underrepresenterade grupper ska därför i högre grad prioriteras. Det kan t ex vara vård- och folkrörelsemiljöer, arbetsplatser med många kvinnliga arbetare, skolor, fattigstugor och bostadsinteriörer.

Mindre engångsbelopp

I övrigt kan mindre engångsbelopp beviljas till byggnader som inte ryms inom kategorin byggnadsminnen/byggnadsminnesklass/riksintresseområden. Det kan vara

hotade byggnadskategorier som gårdshus i tätorter och andra byggnader som i första hand har ett miljöskapande värde. Målet med dessa bidrag är i första hand att stödja lokalt engagemang samt nå ut med kunskap och information om byggnadsvård. Bidragen bör uppgå till max 50 % av den antikvariska merkostnaden. Vid prioriteringar av industrimiljöer bör länets industrihistoriska inventering fungera som utgångspunkt.

Förväntade effekter av bidrag till byggnadsvård

De prioriterade insatserna förväntas bidra till:

- *ett långsiktigt bevarande av kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsemiljöer*
- *en ökad medvetenhet hos både allmänhet och andra aktörer kring dessa bebyggelsemiljöers kulturhistoria*
- *att ett traditionellt hantverkskunnande och materialkännedom upprätthålls i länet*
- *ökad medvetenhet hos både allmänhet och andra aktörer om byggnadsvård och länets byggnadstraditioner*
- *gynna den regionala utvecklingen genom ökad kringverksamhet i samband med turism i de miljöer som är, eller kommer att bli, besöksmål*
- *ökade förutsättningar för en god livsmiljö samt ökad attraktivitet*
- *ökad delaktighet samt stärkt lokal förankring och identitet*
- *att miljömålen En god bebyggd miljö, Ett rikt odlingslandskap och Levande sjöar och vattendrag uppnås.*

Takskiffer från Grythyttan. Foto: Elisabeth Karlsson

LANDSKAP

De medel som gått till vård av kulturlandskapet har historiskt sett utgjort en mycket liten del av det totala kulturmiljövårdsanslaget. En något större andel har fördelats till fornvård. Länsstyrelsen önskar därför att andelen av de totala medlen till landskapsvård bör öka i framtiden.

Kulturreservat

Kulturreservatet Pershyttan beslutades 2005 och är ännu länets enda kulturreservat. Fortsatta insatser krävs för att göra området mer begripligt, tillgängligt och attraktivt genom att öppna upp tidigare igenvuxna landskapsavsnitt, vårda byggnader och förbättra informationen. *Det är Länsstyrelsens målsättning att ytterligare minst ett nytt kulturreservat ska bildas i länet. Arbetet med detta kommer att påbörjas under de kommande 5 åren.*

Landsbygdens ekonomibyggnader

Landsbygden präglas ännu i hög grad av jordbrukets byggnader, vilken till stor del ännu består av ekonomibyggnader. Dessa ekonomibyggnader speglar jordbrukets förändring likväl som olika regionala särdrag. Till landsbygdens ekonomibyggnader räknas även argrar småindustri som t ex kvarnar, sågar och mejerier. Insatser i samverkan med Länsstyrelsen lantbruksfunktion inom KULM och Landsbygdsprogrammet prioriteras.

Kulturlandskapsvård

Vården av kulturlandskap har varit en eftersatt del inom kulturmiljövårdsanslaget. Till viss del beror detta på att en hel del av kulturlandskapet redan sköts med pengar från EU:s kulturmiljöstöd. Sedan 2005 har även en hel del medel gått till landskapsvård inom kulturreservatet Pershyttan. Det är vårt mål att i högre grad samarbeta med Länsstyrelsens lantbruksfunktion i fråga om information och tillgänglighet, där kulturmiljövårdsanslaget kan fungera som komplement till landsbygdsprogrammet.

För större bidrag till kulturlanskapsvård ska i första hand objekt och insatser prioriteras:

- Som är, eller efter de planerade åtgärderna kommer att bli, tillgängliga för allmänheten.
- Som har ett högt kulturhistoriskt värde, pedagogisk potential och berättar något om länets historia.

I övrigt kan mindre engångsbelopp beviljas till andra, mindre tillgängliga objekt. Målet med dessa bidrag är i första hand att stödja lokalt engagemang samt nå ut med kunskap och information om kulturlandskapsvård. Det kan exempelvis vara inledande åtgärder som stängsling för bete eller framröjning av igenväxt kulturlämning. Bidragen bör uppgå till max 50 % av kostnaden för vårdåtgärden samt resultera i en enklare vårdplan.

Fornvård

Länsstyrelsen genomförde 2004–2005 en översyn av länets fornvård, vilket resulterat i ett nytt fornvårdsprogram där 41 (år 2007) fornlämningar årligen vårdas enligt vårdplan med medel från kulturmiljövårdsanslaget. Syftet med vården är att göra fornlämningarna tydliga och begripliga för besökare. De kulturhistoriska värdena ska

tas tillvara och utvecklas så att fornlämningarna förmedlar en upplevelse och berättar något om länets historia. Vården ska tydliggöra fornlämningens värde för landskapets karaktär och identitet. Den ska inriktas på ett långsiktigt, meningsfullt bevarande där fornlämningen på ett naturligt sätt passar in i det moderna samhället.

Länsstyrelsen avser att successivt utvidga fornvårdsprogrammet med nya vårdobjekt. Utgångspunkten för detta arbete är att välja objekt som har ett högt upplevelsevärde, men som också representerar lämningstyper som inte finns eller är ovanliga i fornvårdsprogrammet. För att få en bättre geografisk representativitet väljs i första hand objekt som ligger i delar av länet som är mindre väl representerade i fornvårdsprogrammet. På så vis bidrar Länsstyrelsen till att skapa en bredare historieskrivning. För att få bättre genomslagskraft för kulturmiljöarbetet är det lokala engagemanget en viktig utgångspunkt i arbetet med fornvården. Målsättningen är att skötseln av nya vårdobjekt ska ske i samarbete med lokala intressenter, t ex kommuner och hembygdsföreningar. Länsstyrelsen ska dessutom arbeta för att förbättra informationen om vårdobjekten, för att på detta sätt göra det lättare för allmänheten att sätta in objekten i sitt historiska sammanhang.

Utöver fornvårdsprogrammets objekt kan mindre engångsbelopp beviljas till andra objekt. Målet med dessa bidrag är i första hand att stödja lokalt engagemang samt nå ut med kunskap och information om fornvård. Det kan exempelvis vara inledande åtgärder som stängsling för bete eller framröjning av igenväxt kulturlämning. Bidragen bör resultera i en enklare vårdplan.

Förväntade effekter av bidrag till landskapsvård

De prioriterade insatserna förväntas bidra till:

- *ett långsiktigt bevarande av kulturhistoriskt värdefulla kulturlandskap samt ekonomibyggnader med koppling till lantbruket*
- *en ökad medvetenhet hos både allmänhet och andra aktörer kring landskapets historiska dimension*
- *ökad medvetenhet hos både allmänhet och andra aktörer kring lantbrukets kulturhistoriska ekonomibebyggelse, deras betydelse för landskapet likväl som ökad kunskap om byggnadsvård och lokala byggandstraditioner*
- *ökad tillgänglighet till länets mest sevärda kulturlandskapsmiljöer*
- *gynna den regionala utvecklingen genom ökad kringverksamhet i samband med turism i de miljöer som är, eller kommer att bli, besöksmål*
- *ökade förutsättningar för en god livsmiljö samt ökad attraktivitet*
- *ökad delaktighet samt stärkt lokal förankring och identitet*
- *att miljömålen En god bebyggd miljö samt Ett rikt odlingslandskap uppnås*

TILLGÄNGLIG KULTURMILJÖ

Kulturmiljöinformation

För att öka tillgängligheten till länets mest intressanta kulturmiljöer satsar Länsstyrelsen på ökad informationen i olika former. Intentionen är information om länets alla vårdade fornlämningar, byggnadsminnen, kulturreservat samt ett urval av länets övriga sevärda kulturmiljöer ska finnas på Länsstyrelsens webbplats. Informationen presenteras i samma mallsystem som använts för naturreservat och nationalparker.

2005 påbörjades en satsning på förbättrad information vid länets fornlämningar och andra historiska platser. Genom denna satsning, som getts namnet ”Värt att veta”, kommer flera av dessa platser förses med moderna skyltar som syftar till att göra platserna mer begripliga och därigenom tillgängliga för fler. Frågor kring tillgänglighet för funktionshindrade genomsyrar informationsarbetet.

När det gäller medel till kulturinformation kommer Länsstyrelsen i första hand prioritera projekten:

- Värt att veta
- Kulturmiljöinformation på webben

Fysisk tillgänglighet

En viktig del av kulturmiljövården uppdrag handlar om att göra kulturarvet tillgängligt för alla. Förutom information handlar det även om att göra objekten tillgängliga fysiskt för så många som möjligt, likväl som att göra dessa platser synliga även i samhället.

Länsstyrelsen ska öka den fysiska tillgängligheten vid minst 2 fornvårdsobjekt samt 2 besöksmål per år. De mest pedagogiska och tillgängliga objekten bör prioriteras i första hand.

Insatser i odlingslandskapet

Kulturmiljövärden i odlingslandskapet bör i ökad grad lyftas fram. Tillgängligheten och förståelsen för särskilt intressanta odlingslandskapsmiljöer kan ökas genom exempelvis kulturstigar, informationsblad och skyltar. Insatser som genomförs i samarbete med Länsstyrelsens lantbruksfunktion bör prioriteras. Det kan handla om samfinansierade informationsprojekt inom Landsbygdsprogrammet eller KULM.

Insatser i naturreservat

Kulturmiljövärden inom naturreservat bör i ökad grad lyftas fram genom kulturstigar, informationsblad och broschyrer. Insatserna bör genomföras i samarbetet med Länsstyrelsens naturvårdsfunktion.

Olika gruppers kulturarv.

Länets kulturhistoria ska vara tillgänglig för alla. Insatser som syftar till att nå grupper som traditionellt sett inte utgjort kulturmiljövårdens målgrupper bör lyftas fram. Det kan handla om särskilda projekt som syftar till att tillgängliggöra kulturmiljöer för olika grupper (invandrargrupper, barn, pensionärer etc) genom t ex fältvandringar. Det kan också handla om att i informationsmaterial belysa en miljös mångfald av berättelser, eller skräddarsy informationsskyltar och broschyrer för olika grupper.

Förväntade effekter av bidrag till tillgänglig kulturmiljö

De prioriterade insatserna förväntas bidra till:

- *en ökad medvetenhet hos både allmänhet och andra aktörer kring länets kulturhistoria*
- *ökad tillgänglighet till länets mest sevärda kulturmiljöer*
- *ökat antal besökare i de miljöer som är, eller kommer att bli, besöksmål*
- *gynna den regionala utvecklingen genom ökad kringverksamhet i samband med turism*
- *öka möjligheten för olika grupper att ta del av kulturarvet*
- *ökade förutsättningar för en god livsmiljö samt ökad attraktivitet*
- *ökad delaktighet samt stärkt lokal förankring och identitet*
- *att miljömålen En god bebyggd miljö, Ett rikt odlingslandskap, Levande skogar, Levande sjöar och vattendrag samt Myllrande våtmarker uppnås*

Lekebackens gravfält. Foto: Kjell Store

Sammanfattande lista prioriteringar

☐ Verksamhetsmål
☐ Regelverk
☐ Regleringsbrev m m

Nationella och regionala program och strategier

☐ Program för kulturmiljövård i Örebro län
☐ Strategi för byggnadsminnen
☐ Fornvårdsprogram
☐ RTP
☐ Regionalt Landsbygdsprogram
☐ EU-program Östra Mellansverige
☐ Eu:s Landsbygdsprogram

Övergripande prioriteringar

☐ Intresse och medansvar
☐ Hållbar samhällsutveckling
☐ Jämställdhet och mångfald
☐ Medfinansiering
☐ Regional utveckling

Regionalt prioriterade temaområden

BEBYGGELSE

☐ Byggnadsminnen och annan skyddad bebyggelse
☐ Regionala byggnadsmaterial och byggnadstraditioner
☐ Bebyggelse med anknytning till värdefulla sjöar och vattendrag
☐ Hotad kulturhistorisk värdefull bebyggelse
☐ Industrisamhällets kulturarv
☐ Underrepresenterad historia
☐ Mindre engångsbelopp

LANDSKAP

☐ Kulturreservat
☐ Landsbygdens ekonomibyggnader
☐ Kulturlandskapsvård
☐ Fornvård

INFORMATION OCH TILLGÄNGLIGHET

☐ Kulturmiljöinformation
☐ Fysisk tillgänglighet
☐ Insatser i odlingslandskapet
☐ Insatser i naturreservat
☐ Olika gruppers kulturarv

Länsstyrelsen
Örebro län

Postadress	Besök	Fax	Internet	E-post	Tfn växel
701 86	Stortorget 22	019-19 30 10	www.t.lst.se	lansstyrelsen@t.lst.se	019-19 30 00